

Τεύχος 5 – Απρίλιος 2006

ΣΧΟΛΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

Πλουτοκρατικός και δημοκρατικός υπολογισμός του κόστους ζωής **Πάνος Πασιαρδής και Σωτηρούλα Χατζησπύρου**

Οι πρόσφατες συζητήσεις για την ακρίβεια, οι απανωτές αυξήσεις στις τιμές των καυσίμων και οι προτάσεις για αναθεώρηση της ΑΤΑ φέρνουν στην επιφάνεια τη σύγκυση που προκαλείται από τη χρήση του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή για τον υπολογισμό του κόστους ζωής.

Η σύγκυση οφείλεται κυρίως στο ότι ο δείκτης αυτός είναι ένας 'πλουτοκρατικός' δείκτης, με την έννοια ότι όσο μεγαλύτερη είναι η δαπάνη ενός νοικοκυριού τόσο περισσότερο τη λαμβάνει υπόψη στον υπολογισμό του. Βέβαια, αυτός είναι ο σωστός τρόπος μέτρησης του πληθωρισμού. Δεν είναι, όμως, ο σωστός τρόπος υπολογισμού του κόστους ζωής του 'μέσου καταναλωτή', αφού στην πράξη ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή εκφράζει περισσότερο το κόστος ζωής των νοικοκυριών στα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα.

Αν όλοι καταναλωτές, ασχέτως εισοδήματος και δημογραφικών χαρακτηριστικών, καταναλώνουν τα ίδια προϊόντα (ή, με εκλαϊκευμένους όρους, αν όλες οι νοικοκυρές είχαν στο καλάθι τους τα ίδια προϊόντα και στις ίδιες αναλογίες) τότε δεν θα υπήρχε πρόβλημα. Στην πραγματικότητα, όμως, το κάθε καλάθι περιέχει διαφορετικά προϊόντα, ανάλογα με το εισόδημα και άλλα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού. Ταυτόχρονα, οι τιμές των προϊόντων δεν αυξάνονται με τους ίδιους ρυθμούς, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη αύξηση στο κόστος ζωής τα νοικοκυριά που στο καλάθι τους έχουν μεγαλύτερο βάρος προϊόντα των οποίων οι τιμές αυξήθηκαν περισσότερο. Όπως θα δούμε στη συνέχεια αυτά τα νοικοκυριά είναι κατά κανόνα στις μεσαίες και, ιδιαίτερα, στις χαμηλές εισοδηματικές ομάδες.

Κατά συνέπεια δημιουργείται το παράδοξο από τη μια οι πολίτες να παραπονιούνται για μεγάλη ακρίβεια και από την άλλη οι αριθμοί να τους διαψεύδουν, αφού ο πληθωρισμός στην Κύπρο είναι σχετικά χαμηλός και τα πραγματικά εισοδήματα των πλείστων νοικοκυριών προστατεύονται με την ΑΤΑ. Αυτό το παράδοξο σε ένα βαθμό οφείλεται στο ότι ο χαμηλός πληθωρισμός, όπως υπολογίζεται με το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, εκφράζει τη σχετικά μικρότερη ακρίβεια που αντιμετωπίζει η μειοψηφία των νοικοκυριών με ψηλά εισοδήματα και όχι τη σχετικά μεγαλύτερη ακρίβεια που αντιμετωπίζει η πλειοψηφία των νοικοκυριών με μικρομεσαία εισοδήματα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συζήτηση για την ακρίβεια στην Κύπρο έφερε στην επιφάνεια το ερώτημα κατά πόσον ο Γενικός Δείκτης Τιμών εκφράζει το πραγματικό κόστος ζωής των νοικοκυριών. Η απάντηση είναι ότι εκφράζει τη σχετικά μικρότερη ακρίβεια που αντιμετωπίζει η μειοψηφία των νοικοκυριών με ψηλά εισοδήματα και όχι τη σχετικά μεγαλύτερη ακρίβεια που αντιμετωπίζει η πλειοψηφία των νοικοκυριών με μικρομεσαία εισοδήματα. Για αυτό δεν ευθύνεται η κυβέρνηση αλλά οι μηχανισμοί βάσει των οποίων λειτουργεί η ελεύθερη οικονομία. Όμως, η λύση είναι κατά ένα μέρος στα πλαίσια του ρόλου της κυβέρνησης να εφαρμόζει μέτρα κοινωνικής πολιτικής που στοχεύουν νοικοκυριά που δέχονται τις αρνητικές επιπτώσεις της ελεύθερης λειτουργίας της οικονομίας.

ΜΟΝΑΔΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Πλουτοκρατικός και δημοκρατικός τρόπος υπολογισμού του κόστους ζωής

Διαφορές στο κόστος ζωής των νοικοκυριών

Για να διερευνήσουμε σε ποιο βαθμό ισχύουν τα πιο πάνω έχουμε υπολογίσει το κόστος ζωής για διάφορες ομάδες νοικοκυριών με στατιστικά στοιχεία από την πιο πρόσφατη Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών και τις τιμές για τα διάφορα αγαθά και υπηρεσίες, που ευγενώς μας παραχώρησε η Στατιστική Υπηρεσία. Ενδεικτικά, ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τους δείκτες του κόστους ζωής νοικοκυριών ομαδοποιημένων βάσει της απασχόλησης του αρχηγού τους για την περίοδο 2000–2005. Είναι φανερό ότι το κόστος ζωής των συνταξιούχων αυξήθηκε σημαντικά περισσότερο από το κόστος των εργαζομένων και ανέργων νοικοκυριών στη διάρκεια της περιόδου αυτής. Όμως, οι συνταξιούχοι είναι νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα (και εκπροσωπούν 22,7% των νοικοκυριών), έτσι το δικό τους κόστος ζωής μετρά σχετικά λιγότερο στον υπολογισμό του συνολικού δείκτη.

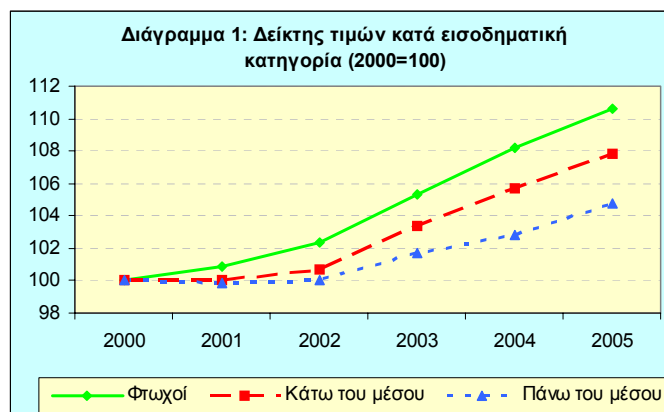
Πίνακας 1: Δείκτες τιμών για ομάδες νοικοκυριών (2000=100)

Ομάδα Νοικοκυριών	2001	2002	2003	2004	2005
Εργαζόμενος	99.9	100.4	102.5	104.0	106.0
Άνεργος	99.9	100.4	102.2	104.3	106.7
Συνταξιούχος	101.3	102.9	105.8	108.1	110.4
Σύνολο	100.1	100.7	102.9	104.6	106.7

Η συγκριτικά δυσμενής επίδραση του πληθωρισμού στο κόστος ζωής των συνταξιούχων συνδέεται με το γεγονός ότι αυτά τα νοικοκυριά βρίσκονται στις χαμηλές εισοδηματικές βαθμίδες. Αυτό επιβεβαιώνεται στο Διάγραμμα 1, όπου φαίνεται η διαχρονική εξέλιξη του δείκτη τιμών κατά εισοδηματική κατηγορία για την περίοδο 2000–2005. Τα νοικοκυριά έχουν χωριστεί σε τρεις ομάδες που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για σκοπούς κοινωνικής πολιτικής: κάτω του ορίου φτώχειας, πάνω από το όριο της φτώχειας αλλά κάτω του μέσου όρου και πάνω του μέσου όρου.

- Η αύξηση του κόστους ζωής για τα νοικοκυριά που είναι κάτω από το όριο της φτώχειας ήταν 10,6%.
- Τα νοικοκυριά που βρίσκονται πάνω από το όριο της φτώχειας αλλά έχουν εισόδημα κάτω του μέσου αντιμετώπισαν αύξηση του κόστους ζωής 7,9%.
- Για τα νοικοκυριά με εισοδήματα πάνω του μέσου εισοδήματος, η αύξηση του κόστους ήταν μόλις 4,7%.

Είναι φανερό ότι ο πληθωρισμός των τελευταίων χρόνων πλήττει κατά κύριο λόγο τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας ο 'πλουτοκρατικός' τρόπος υπολογισμού του Γενικού Δείκτη Τιμών υποεκτιμά την αύξηση του κόστους ζωής αυτών των νοικοκυριών την περίοδο 2000–2005 κατά 3,9 ποσοστιαίες μονάδες. Αυτό οφείλεται στο ότι οι τιμές των προϊόντων που έχουν μεγάλο μερίδιο στο καλάθι των νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα αυξήθηκαν περισσότερο κατά την περίοδο που εξετάζουμε. Αντίθετα, οι τιμές των προϊόντων που έχουν μεγάλο μερίδιο στο καλάθι των νοικοκυριών με υψηλό εισόδημα αυξήθηκαν σχετικά λιγότερο.

Για παράδειγμα, το πετρέλαιο κίνησης, που την περίοδο 2000–2005 είχε τη μεγαλύτερη αύξηση στην τιμή (194,2%), εκπροσωπεί το 1,7% της δαπάνης των νοικοκυριών με εισόδημα κάτω του ορίου φτώχειας και το 1,2% της δαπάνης των νοικοκυριών με εισόδημα πάνω του μέσου. Το ίδιο συμβαίνει και με πολλά προϊόντα που καταναλώνονται σε μεγάλη κλίμακα από νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα, όπως τα τρόφιμα (λ.χ. ψωμί, βούτυρο, ζάχαρη, κοτόπουλα), τα σιγάρα και το υγραέριο. Σε αντίθεση, αγαθά όπως ηλεκτρονικοί υπολογιστές, των οποίων οι τιμές είχαν μείωση κατά 62,4% την περίοδο 2000–2005 έχουν διπλάσιο μερίδιο στη δαπάνη των νοικοκυριών με εισόδημα πάνω του

Πλουτοκρατικός και δημοκρατικός τρόπος υπολογισμού του κόστους ζωής

μέσου από ότι στη δαπάνη των νοικοκυριών με εισόδημα κάτω του ορίου φτώχειας. Το ίδιο ισχύει και για τα τέλη κινητής κυκλοφορίας: από τη μείωση στην τιμή τους (κατά 66% την περίοδο 2000–2005) ωφελήθηκαν περισσότερο τα νοικοκυριά με εισόδημα πάνω του μέσου γιατί τα νοικοκυριά αυτά δαπανούν μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους για κινητή τηλεφωνία (2,1%) από ότι τα νοικοκυριά με εισόδημα κάτω του ορίου φτώχειας (1,7%).

Πλουτοκρατικός ή δημοκρατικός δείκτης;

Το γεγονός ότι οι τιμές των ειδών πρώτης ανάγκης (που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης των νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα) τείνουν να αυξάνονται περισσότερο από τις τιμές άλλων ειδών είναι ένα φαινόμενο που συνδέεται με την τεχνολογία παραγωγής. Γενικά, οι τεχνολογικές αλλαγές που συγκρατούν χαμηλά (ή, ακόμα, μειώνουν) το κόστος παραγωγής δεν αφορούν είδη πρώτης ανάγκης αλλά προϊόντα υψηλής τεχνολογίας που είναι κυρίως είδη πολυτελείας και έχουν σχετικά μεγάλο μερίδιο στις δαπάνες των νοικοκυριών με υψηλά εισοδήματα.

Το ότι ο Γενικός Δείκτης Τιμών μεροληπτεί υπέρ των πλουσίων νοικοκυριών συνεπάγεται ότι οι αντισταθμιστικές αυξήσεις των μισθών που παρέχει η ΑΤΑ καλύπτουν την αύξηση του κόστους ζωής αυτών των νοικοκυριών αλλά όχι και των νοικοκυριών με μικρομεσαία εισοδήματα, με αποτέλεσμα τα νοικοκυριά που ανήκουν στην τελευταία κατηγορία (και εκπροσωπούν την μεγάλη μάζα των καταναλωτών) χρόνο με χρόνο να υφίστανται διάβρωση του βιοτικού επιπέδου τους.

Μια λύση σε αυτό το πρόβλημα είναι ο δείκτης τιμών που χρησιμοποιείται για σκοπούς ΑΤΑ να υπολογίζεται ως ένα απλός μέσος όρος των δεικτών τιμών των νοικοκυριών. Αυτός ο δείκτης ονομάζεται 'δημοκρατικός', αφού κάθε καταναλωτής έχει την ίδια βαρύτητα στον υπολογισμό του. Ο δημοκρατικός δείκτης είναι πιο αντιπροσωπευτικός, με την έννοια ότι αντανάκλα το κόστος ζωής του καταναλωτή με το μέσο εισόδημα σε αντίθεση με τον (πλουτοκρατικό) Γενικό Δείκτη Τιμών που αντανάκλα το κόστος ζωής του καταναλωτή με εισόδημα πολύ πάνω του μέσου. Το Διάγραμμα 2 παρουσιάζει τη διαφορά του δημοκρατικού από τον πλουτοκρατικό δείκτη τιμών από το 2000 μέχρι το 2005. Όπως είναι αναμενόμενο η διαφορά αυτή είναι θετική.

Το σημαντικό εδώ είναι ότι αν η ΑΤΑ υπολογιζόταν με το δημοκρατικό δείκτη τιμών τότε κατά μέσο όρο τα εισοδήματα όσων καλύπτονται από αυτή θα αυξανόταν κατά 3,7% περισσότερο από ότι αυξήθηκαν την περίοδο 2000–2005. Αυτό θα ήταν πιο 'δίκαιο' με την έννοια ότι θα αντιστάθμιζε πιο αντιπροσωπευτικά την αύξηση του κόστους ζωής των νοικοκυριών. Όμως, θα ήταν οικονομικά 'αναποτελεσματικό', με την έννοια ότι η εφαρμογή του δημοκρατικού δείκτη τιμών για σκοπούς ΑΤΑ θα οδηγούσε σε αυξήσεις των μισθών πάνω από τον πληθωρισμό, με αποτέλεσμα πολλές επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν οικονομική κρίση αφού δεν θα μπορούσαν να καλύψουν τέτοιες αυξήσεις του εργατικού κόστους.

Κατά συνέπεια, ενώ οι καταναλωτές με χαμηλά εισοδήματα χρόνο με χρόνο αντιμετωπίζουν μείωση στο βιοτικό τους επίπεδο λόγω πληθωρισμού, μια αλλαγή στον τρόπο υπολογισμού της ΑΤΑ που ξεφεύγει από τα θεμελιώδη της οικονομίας δεν είναι η καλύτερη δυνατή λύση, όσο και αν ακούγεται δίκαιη.

Πλουτοκρατικός και δημοκρατικός τρόπος υπολογισμού του κόστους ζωής

Συμπέρασμα

Από τη φύση της μια ελεύθερη (ή, κατά άλλους, καπιταλιστική) οικονομία διέπεται από αρχές και στηρίζεται σε μηχανισμούς που οδηγούν σε εισοδηματική ανισότητα. Ένας τέτοιος μηχανισμός είναι και οι αυξήσεις των μισθών σύμφωνα με τον πληθωρισμό, όπως αυτός υπολογίζεται με το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή. Τέτοιες αυξήσεις, συχνά υπολείπονται του ποσού που χρειάζεται για να αντισταθμιστεί η πραγματική μείωση των μικρομεσαίων εισοδημάτων λόγω πληθωρισμού, για τους λόγους που εξηγούνται προηγουμένως στο παρόν Σχόλιο.

Αυτό εξηγεί γιατί σε μια χώρα όπως η Κύπρος, όπου τα πλείστα νοικοκυριά έχουν το προνόμιο να προστατεύονται τα πραγματικά εισοδήματά τους με την ΑΤΑ, ακούγονται παράπονα για την ακρίβεια από ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Ταυτόχρονα, προκαλεί ένα σοβαρό δίλημμα για την κοινωνία. Από την μια δεν είναι δυνατόν να περιμένει κανείς οι αυξήσεις των χαμηλά αμειβόμενων να είναι πέραν του πληθωρισμού επειδή κάτι τέτοιο θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του εργατικού κόστους πέραν των δυνατοτήτων των επιχειρήσεων και θα ήταν καταστροφικό για την οικονομία. Από την άλλη δεν μπορεί να αγνοηθεί το γεγονός ότι χρόνο με χρόνο διαβρώνεται το βιοτικό επίπεδο των νοικοκυριών με χαμηλά εισοδήματα επειδή η ΑΤΑ δεν καλύπτει την πραγματική αύξηση του δικού τους κόστους ζωής. Ιδιαίτερα, αν ληφθεί υπόψη ότι πολλά από αυτά τα νοικοκυριά ήδη βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας.

Όπως συμβαίνει πάντα στις περιπτώσεις που υπάρχει σύγκρουση μεταξύ του τι απαιτεί το αίσθημα της κοινωνικής δικαιοσύνης και τι απαιτεί η ελεύθερη οικονομία για να λειτουργήσει αποτελεσματικά, δεν υπάρχει εύκολη λύση σε αυτό το δίλημμα. Όμως, η κυβέρνηση μπορεί να εξαντλήσει τα όποια περιθώρια άσκησης κοινωνικής πολιτικής έχει για να αμβλύνει τις συνέπειες αυτού του προβλήματος με το να αυξάνει τις συντάξεις και τις κοινωνικές παροχές που αφορούν νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα όχι βάσει του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή αλλά ενός δείκτη τιμών που αντανακλά στο κόστος ζωής αυτών των νοικοκυριών.

Ο υπολογισμός ενός ξεχωριστού δείκτη τιμών για σκοπούς τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των συντάξεων και κοινωνικών παροχών είναι εύκολο να υπολογιστεί με τα στοιχεία που ήδη περιέχονται στην Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών που διεξάγει η Στατιστική Υπηρεσία. Η αύξηση των κοινωνικών δαπανών του κράτους που συνεπάγεται ένα τέτοιο μέτρο θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με μείωση κρατικών ωφελημάτων που παρέχονται σε νοικοκυριά με υψηλά εισοδήματα.

Η Μονάδα Οικονομικών Ερευνών (ΜΟΕ) του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι ένας ανεξάρτητος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός με στόχο την προαγωγή της επιστημονικής γνώσης στα οικονομικά, κυρίως σε θέματα που ενδιαφέρουν την Κύπρο.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

- Πρόεδρος:** Γιώργος Χατζηναστασίου, πρώην Γενικός Διευθυντής του Συνδέσμου Εμπορικών Τραπεζών
- Μέλη:** Γεώργιος Θωμάς, **Κεντρική Τράπεζα Κύπρου** (Ανώτερος Διευθυντής Οικ. Ερευνών και Στατιστικής)
Μιχάλης Καμμάς, **Σύνδεσμος Εμπορικών Τραπεζών Κύπρου** (Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής)
Ελπίδα Κεραυνού-Παπαηλιού, **Πανεπιστήμιο Κύπρου** (Αντιπρύτανης Ακαδημαϊκών Υποθέσεων)
Ελπινίκη Κουτουρούση, **Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων** (Αν. Γεν. Διευθύντρια)
Ανδρέας Μολέσκης, **Γραφείο Προγραμματισμού** (Γενικός Διευθυντής)
Πάνος Πασιαρδής, **Μονάδα Οικονομικών Ερευνών** (Διευθυντής)
Αντρέας Χαραλάμπους, **Υπουργείο Οικονομικών** (Διευθυντής Οικονομικών Μελετών και ΕΕ)
Λούης Χριστοφίδης, **Τμήμα Οικονομικών** (Πρόεδρος)

Οι απόψεις που εκφράζονται στα 'Σχόλια Οικονομικής Πολιτικής' είναι των συγγραφέων μόνο και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαστικά τη ΜΟΕ. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή ή η μετάδοση, από οποιοδήποτε οπτικοακουστικό μέσο, όλο ή μέρος του Σχολίου, με αναφορά στο παρόν άρθρο και τους συγγραφείς του.